

10. Sidorenko, V.D. (2008). Visual art of the avant-garde shifts to new directions: development of visual arts Ukraine XX-XXI centuries. Kyiv: VX [in Ukrainian].
11. Skliarenko, G.Y. (2000). Art trends second half of the 1980-1990-ies in the context of Ukrainian culture. *Mystetstvoznavstvo Ukrayiny*, 1, 127-135 [in Ukrainian].
12. Suvorov, N.N. (2006). Gallery thing: the art gallery in space. SPb.: Yzd-vo S.-Peterb. un-ta [in Russian].
13. Tihonovska, I. (2007). Art demands investment. Market rules format Ukrainian business gallery. *Ukrayins'ka stolytsya*, 25, 15. Retrieved from <http://www.stolytsya.kiev.ua/file/5.pdf> [in Ukrainian].
14. Hamatov, V. (2002). Gallery movement in '15. *Halereya*, 9, 23 [in Ukrainian].
15. Shcheglova, O. (2007). The artistic life of Kyiv period 2000-2005. *Khudozhnya kul'tura. Aktual'ni problemy*, 4. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2007_4_17 [in Ukrainian].

УДК 7.73.04.-033.6](477.62)

*Корусь Олена Павлівна,
аспірант Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського,
старший науковий співробітник
Національного музею «Київська картинна галерея»
ritanat79@gmail.com*

МАЛА ПЛАСТИКА ДРУЖКІВСЬКОГО ФАРФОРОВОГО ЗАВОДУ

Мета статті: на основі дослідження архівних матеріалів та предметів з приватних збірок дати уявлення про виробництво малої пластики на Дружківському фарфоровому заводі (далі – ДФЗ), узагальнити відомості про неї та її авторів. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні історико-логічного, аналітичного, описового, систематизаційного методів. Значений методологічний підхід дає змогу відтворити певні етапи розвитку підприємства та розкрити причину розробки нового асортиментного напрямку, дати уявлення про досліджуваний феномен. Дослідження базується на вивченні фотоматеріалів з приватної збірки, де зафіксовано скульптурні вироби, що зберігалися у заводському музеї, а також – на безпосередньому огляді предметів з приватних збірок, які вперше вводяться в науковий обіг. У статті приділено увагу розгляду тематико-сюжетного діапазону скульптурних творів, проаналізовано їхні художні особливості, описано їхнє маркування. У довідниковому апараті представлено біографічні відомості про майстрів – авторів виробів, доповнено загально відому інформацію про їх творчий доробок. **Наукова новизна роботи** полягає у виокремленні недослідженої лакуни в історії діяльності підприємства – виготовлення малої пластики, в узагальненні основних етапів її виробництва та даних про її асортимент, в уточненні фактичних даних про творчий спадок її авторів та у введенні нових предметів малої пластики до наукового обігу. **У висновках** зроблено акцент на актуальності збирання матеріальних свідчень про випуск малої пластики на ДФЗ, їхній фіксації та систематизації, адже зі складною суспільно-політичною ситуацією, що склалася 2014 року на сході країни, коли ця територія опинилася в зоні військових дій АТО та під загрозою фізичного знищення, підприємство припинило своє функціонування.

Ключові слова: Дружківка, Дружківський фарфоровий завод, фарфор, мала пластика, скульптура, Сергій Федяєв, Ніна Василенко, Катерина Баннікова.

Корусь Елена Павловна, аспирант Института искусствоведения, фольклористики и этнологии им. М. Т. Рылского, старший научный сотрудник Национального музея «Киевская картинная галерея»

Малая пластика Дружковского фарфорового завода

Цель статьи: на основе исследования архивных материалов и предметов из частных коллекций дать представление о производстве малой пластики на ДФЗ, обобщить сведения о ней и ее авторах. **Методология** исследования состоит в применении историко-логического, аналитического, описательного, систематизирующего методов. Указанный методологический подход позволяет воссоздать определенные этапы развития предприятия и раскрыть причину разработки нового ассортиментного направления, дать представление об исследуемом феномене. Исследование базируется на изучении фотоматериалов из частной коллекции, где зафиксированы скульптурные изделия, хранившиеся в заводском музее, а также – на непосредственном осмотре предметов из частных коллекций, которые впервые вводятся в научный оборот. В статье уделено внимание рассмотрению тематико-сюжетного диапазона скульптурных изделий, проанализированы их художественные особенности, описана их маркировка. В исследовательском аппарате представлены биографические сведения о мастерах – авторах скульптур, дополнена общеизвестная информация об их творческом наследии. **Научная новизна работы** состоит в выделении неисследованной ранее лакуны в истории деятельности предприятия – изготовление малой пластики, в обобщении основных этапов ее производства и данных о ее ассортименте, в уточнении фактических данных о творческом наследии ее авторов и во введении новых предметов малой пластики в научный оборот. В **выводах** автором сделан акцент на актуальности сбора материальных свидетельств о выпуске малой пластики на ДФЗ, их фиксации и систематизации, поскольку в связи с общественно-политической ситуацией, сложившейся в 2014 году на востоке страны, эта территория оказалась в зоне военных действий АТО и под угрозой физического уничтожения, предприятие прекратило свое функционирование.

Ключевые слова: Дружковка, Дружковский фарфоровый завод, фарфор, малая пластика, скульптура, Сергей Федяев, Нина Василенко, Екатерина Банникова.

Korus Olena, postgraduate of Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology Senior Researcher of the National Museum "Kiev Picture Gallery"

Druzhkivka porcelain factory figurines

Purpose of Article. In this article have been recreated the history of Druzhkivka porcelain factory (further – DPF), which at the turn of XX – XXI centuries mastered the production of porcelain figurine commercially. The purpose of the article is to give an idea about production of porcelain figurine based on a study of archival materials and objects from private collections, to generalize the information about it and its authors. **Methodology.** The methodology of the research is to using the historically logical, analytic, comparative, descriptive and systematizing methods. The mentioned methodological approach allows recreating the certain stages of development of the factory and to reveal the cause of introduction of new assortment trend, giving an idea of the phenomenon under study. The research is based on studying the photos from private collection, which fixed the sculptures from factory`s museum, and also – on direct examination of objects from private collections, which have been put into scientific circulation at first. In the article the author has paid attention to consideration the figurine`s themes and range of subjects, analyzed their art features, described their labels. In the research the biographical information about the masters – sculptures` authors is presented. The author has added generally known information about their creative heritage. **Scientific Novelty.** The scientific novelty is the picking out of unexplored before lacuna in the history of factory practice – the producing of porcelain figurine, in generalizing the main stages of its production and data on its assortment, in précising the facts about its author`s creative heritage and in entering new porcelain figurine into scientific circulation. **Conclusions.** The author accented on actuality of gathering the material evidences about DPF` figurine production, their fixing and systematization in connection with the socio-political situation, which has happened

in Eastern regions of our country. These territories are included in the war zone of the ATO and under the threat of physical destruction. Today, the factory has stopped its functioning.

Keywords: Druzhkivka, Druzhkivka porcelain factory, porcelain, porcelain figurines, sculpture, Sergij Fedyaev, Nina Vasilenko, Kateryna Bannikova.

Актуальність теми дослідження. Вивчення історії вітчизняного фарфоро-фаянсового виробництва сьогодні набуло актуальності у зв'язку із занепадом заводів наприкінці ХХ століття, їхнім почерговим закриттям за роки незалежності та нещодавнім остаточним знищенням могутньої у минулому галузі, що має більш ніж двохсотлітню традицію. Дружківський фарфоровий завод за обсягом виробництва фарфорових виробів на душу населення в останній чверті ХХ – в першому десятилітті ХХІ століття був одним з лідерів серед українських фарфорових заводів та провідним на Лівобережній Україні. Він спеціалізувався на виготовленні високоякісного столового та чайного посуду, подарункових наборів та ваз, а на межі ХХ – ХХІ століть засвоїв випуск фарфорової статуетки у промислових масштабах. Про цей аспект його діяльності майже не відомо широкому загалу, не писали про нього і фахівці з історії декоративно-прикладного мистецтва. Мала пластика Дружківського фарфорового заводу майже не відома широкому загалу поціновувачів українського фарфору ХХ століття. Мало хто навіть здогадується, що завод випускав статуетки: місцеві жителі, що відвідували фірмовий магазин при підприємстві, згадують, що пластику там не реалізовували. Утім, свідченням виробництва малої пластики на заводі є марковані товарним знаком підприємства твори, що зберігалися в заводському музеї 1 та іноді трапляються у приватних збірках. Оскільки даний аспект діяльності заводу спеціально не досліджувався, існує необхідність узагальнення наявного фактичного та предметного матеріалу. Необхідно зробити систематизацію даних про історію малої пластики на ДФЗ та її майстрів. Це питання є актуальним, адже із проведенням військових дій на Донеччині в останні два роки виникла загроза існуванню та функціонуванню заводу та заводському музею.

Мета статті: на основі дослідження архівних матеріалів та предметів з приватних збірок дати уявлення про виробництво малої пластики на ДФЗ, узагальнити та систематизувати відомості про її історію та авторів.

Аналіз досліджень і публікацій. У спеціальній літературі про випуск скульптури та сувенірів на Дружківському фарфоровому заводі у 1970-ті роки зустрічаємо лише одну фразу в короткій історичній довідці про завод та його продукцію [6, 87]. У решті наявної літератури, в тому числі в каталозі заводської продукції [2], про скульптуру не згадується. Без зазначення авторства репродуковано лише чотири твори: дві ляльки на самовар та сувенір «Катюша» зі збірки музею ДФЗ [11, 344, 345]. Джерелами дослідження малої пластики ДФЗ стали задокументовані на фото експонати колишнього заводського музею та предмети з приватних збірок. На даний момент нами виявлено біля трьох десятків виробів.

Виклад основного матеріалу. Важливою передумовою будівництва заводу у цій місцевості – місті Дружківка, Донецької області, – була наявність на Донеччині багатющих запасів необхідної сировини – каоліну (найбільша кількість

родовищ в Україні [8, 41]) та зручність транспортного сполучення залізницею. Глина з Дружківського кар'єру пластична, вогнетривка, вирізняється відмінною білизною та якістю. Досить сказати, що вироблений з неї фарфор перевершував за білизною маси тогочасні вироби Полонського, Коростенського та Баранівського фарфорових заводів.

Будівництво підприємства розпочалося 1966 і тривало до 1971 року. Завод введено в дію 8 листопада 1971 року. За проектом він мав стати одним з найпотужніших в Україні з випуском у 20 мільйонів одиниць виробів на рік. Фактично в період з 1987 по 1992 роки завод реалізував 26,4 мільйонів одиниць столового фарфору.

Протягом свого існування підприємство змінювало назву та форму власності. У радянський період: з 1971 – до 1993 року – «Дружківський фарфоровий завод імені 50-річчя СРСР». У 1993 – 2002 роках – Дружківська колективна торгово-промислова фірма «Ранок»; в 2002 – 2004 роках – ТОВ «Фарфор», від 2004 року – ООО «Дружківський фарфоровий завод», у підпорядкуванні корпорації «Індустріальна спілка Донбасу».

Відомо, що декілька років тому завод був викуплений російськими підприємцями. Ще 2013 року він працював. Однак з виходом Донецького регіону з-під державного контролю України 2014 року, веденням на території бойових дій, діяльність заводу припинилася. За неперевіреними даними все устаткування розібрано, експонати заводського музею розпродано.

іл. 1. Марка на виробках ЛФЗ

Підприємство було орієнтоване на випуск столового та чайного посуду, окремих предметів сервірування, сувенірних бокалів. Гордістю виробництва було створення великих декоративних ваз, призначених для офіційних подарунків до різноманітних ювілейних дат. На даний момент нами виявлено біля трьох десятків виробів малої пластики, виготовленої на ДФЗ. З 1970-х – по 2000-ні роки маркування виробів заводу не змінювалося. Марка (іл. 1) мала вигляд запаленої шахтарської лампи та супроводжувалася штампом сортності виробу: «1 С», «2 С».

Як зазначається у марочнику І. та С. Насонових [6, 87], у 1970-ті роки завод випускав сувеніри і скульптуру. Однак поки скульптурних зразків того часу не виявлено. Із сувенірної пластики радянського періоду діяльності заводу відомі: «Олімпійський ведмедик» (1979 – 1980) до спортивної олімпіади 1980 року та «Катюша» (1984 – 1985) до Міжнародного фестивалю молоді та студентів 1985 року, які відбулися у Москві. Авторство моделей встановлюється. Мала пластика, що зберігалася у заводському музеї або зустрічається в приватних збірках, належить до діяльності підприємства під назвою «Ранок».

Майстрами заводської художньої лабораторії, що займалися розробкою нових форм посуду та подарункових виробів були: Василь Ковальчук 3, Сергій Федяєв 4, подружжя Юрія та Ніни Василенків 5, Віктор Банніков 6. Їхні твори зберігаються в колекції НМУНДМ, фондах Дружківського історико-художнього музею, Донецького обласного художнього музею та заводського

музею, їх неодноразово демонстрували на персональних і групових виставках декоративного мистецтва – республіканських, обласних, міжнародних.

З персоналій заводської художньої лабораторії лише Ніна Василенко займалася малою пластикою. На технічній базі заводу виконувала свої пластичні творчі роботи і дружина В. Баннікова – художниця Катерина Баннікова 7.

Незважаючи на те, що Сергій Федяєв обіймав на заводі посаду скульптора (в 1971 – 1972 роках) та був провідним художником підприємства, виконаних ним на заводі скульптурних виробів поки не знаємо. Натомість над створенням малої пластики він працював на попередніх місцях роботи: Хайтинському ФЗ 8 (де був з 1961 по 1964 роки старшим скульптором художньої лабораторії) та Південно-Уральському ФЗ 9 (де займав з 1965 по 1971 роки посади скульптора-модельника, скульптора-художника, старшого скульптора). Оскільки інформації про його малу пластику на згаданих заводах у вітчизняних виданнях немає, ми вважаємо за необхідне зафіксувати її у даному матеріалі.

На першому у своїй творчій біографії фарфоровому заводі в місті Хайта (Росія, Іркутська обл.) художник створив характерні для 1960-х років образи: «Каменярка / Будівниця» (В. – 23,5 см) та «Червоноармієць» (В. – 21 см) (обидва зберігалися в родині художника до його смерті, нині – в приватній збірці), в яких відобразив пафос радянської епохи. Модельовані узагальнено, вони відзначаються статичністю поз та рухів. На Південно-Уральському (Росія, Челябінська обл.) В. Федяєв зробив сувеніри: голубка, курочка, півник. З 09.07. 1971 по 1998 роки працював на Дружківському фарфоровому заводі,

іл. 2. С. Федяєв.
Червоноармієць. 1960-ті.
Приватна збірка

іл. 3. С. Федяєв.
Фігурний графин
«Півень». 1993. ДФЗ.
Приватна збірка.

де в 1991 – 1996 роках займав посаду головного художника. На ДФЗ він створював декоративні вази, столові, чайні та кавові сервізи, подарункові бокали, розробляв виставкові речі, в котрих проявилися властиві його стилю ясний скульптурний характер формотворення, тяжіння до монументальності, захоплення авангардними течіями мистецтва 1910-х – 1920-х років, зокрема супрематизмом. З його наближених до пластики робіт на ДФЗ слід згадати фігурний графин з лікерного набору у вигляді півня (1993; приватна збірка). На відміну від загальновідомих анімалістичних лікерних графинів виробництва Городницького фарфорового заводу (О. Цветкова та Володкевича) та Полонського заводу художньої кераміки (М. Бобіка), у творі С. Федяєва зовнішній вигляд птаха стилізовано більш узагальнено та декоративно. Розписаний улюбленими художником довгими широкими пензлевими маз-

ками підглазурним кобальтом, він вирізняється лаконічністю силуету та стрункістю пропорцій.

З-поміж митців художньої лабораторії ДФЗ особливу увагу пластиці в таких її різновидах, як рельєф, об'ємне ліплення, статуетки приділяла Ніна Василенко, яка працювала на підприємстві в 1978 – 2003 роках. Як зазначено в заводському каталозі 1988 року, художниця плідно розробляла асувенірно-подарунковий асортимент [1, 1], створювала вази, чайниці, бокали, підсвічники. Чотири грані декоративної вази (форма № 1023; В. – 33 см) вона оздобила рельєфними зображеннями представників головних професій Донбасу – сталевара та гірняка, а також рельєфами космонавта та дівчини з хлібом-сіллю. При декоруванні поверхонь виробів з кавових сервізів «Іванна» (1988), «Ганна» (1991), обрамлень для дзеркал, скриньок для біжутерії та виробів біжутерії (браслетів, кілець, брошок) вона використала виліплені вручну квіти троянди.

В оглядах творчості художниці про її малу пластику не згадується. Тим часом твори з її авторським підписом зберігалися у музеї ДФЗ, аналоги трапляються в приватних збірках. Це – сувенірна скульптура та анімалістика: статуетка «Кіт» (1998), «Тигрня, що сидить» (1998), «Тигрня, що готується стрибати» (1998), мініатюрна скульптура «Дід Мороз» (2000), ляльки на чайники (2001), ймовірно, її авторству належать пара фігурок «Дід Мороз» та «Снігуронька». Серед робіт Н. Василенко є анімалістична сувенірна пластика на тему «Східний гороскоп», де кожна робота має позначку року східного календаря. З цієї серії відомі: «Котик 1999» (1998), «Кобра 2001» (2000), «Дракон», які мають стилі-

*іл. 4. Н. Василенко.
Кіт. 1998. ДФЗ.
Приватна збірка*

*іл. 5. Н. Василенко. Лялька
на чайник. 2001. ДФЗ.
Приватна збірка*

зований характер, їхні плавні спокійні форми позначені пластичністю моделювання, колір в цілому умовний, в розписі превалює застосування покриття люстром золотистого відтінку.

З творів малої пластики Н. Василенко відомі дві моделі ляльки на навершя самовара або чайника. Такі прикраси були характерними елементами чайної трапези в російському народному побуті ХІХ століття. Ці ляльки являють собою напівфігури дівчат, що склали одну руку на талії, а іншу уперли ліктем на неї і підняли вгору. Верхня частина напівфігур зроблена з фарфору. Нижня – пошита із різнокольорової тканини спідниця з оборками, що тримається на талії завдяки вшитій резинці. Вдягнена у яскравий пишній, довгий сарафан лялька мала не лише естетичне, а й функціональне призначення – зберігала температуру води у посуді. На початку

XXI століття такі предмети сприймаються вже як дивина, що нагадує про давні традиції чаювання, є сувеніром та своєрідним декоративним акцентом в сучасному інтер'єрі.

У середині 1990-х років на технічній базі заводу виготовляла свої твори дружина художника ДФЗ Віктора Баннікова – Катерина Баннікова. Відомі її русалка й анімалістичні фігурки, що утворюють «сімейства» бичків, мишей, котиків, баранців, свинок, собачок, півників, підписані авторською монограмою: «БЕИ» або прізвищем та місцем виготовлення: «Дружківка». Це – милі мініатюри із рисами безпосередньої наївності, котрі своєю надто узагальненою формою і стилізацією нагадують гжельську керамічну сувенірну пластику. Фігурки мишей мають об'ємну форму у вигляді краплі, підійняті догори хвости котів заокруглені у формі півмісяця. Схожість із гжельською керамікою посилена і за рахунок використання у розписі підглазурного кобальту. Зазначимо однак, що підглазурний розпис кобальтом у сполученні з яскравими смарагдовими відтінками хрому та тонкою розділкою золотом є прикметною рисою виробів Дружківського ФЗ пізнього періоду.

*іл. 6. К. Баннікова. Бички. 1996.
ДФЗ. Приватна збірка*

Наукова новизна роботи полягає у виокремленні недослідженої лакуни в історії діяльності підприємства – виготовлення малої пластики, в узагальненні основних етапів її виробництва та даних про її асортимент, в уточненні фактичних даних про творчий спадок її авторів та у введенні нових предметів малої пластики до наукового обігу.

Висновки. Узагальнюючи вище викладений матеріал, можемо зробити висновки, що продукування на ДФЗ малої пластики не було пріоритетним напрямком діяльності підприємства, скоріше, було зумовлене ринковим попитом, що склався наприкінці 1990-х – 2000-х років. Пристосування до запитів споживача було характерною рисою діяльності українських фарфорових заводів того часу. Випуск малої пластики на ДФЗ був нетривалим та обмежувався сувенірним асортиментом і мініатюрою. У подальшій роботі необхідно продовжити виявлення нових зразків виробів адже у зв'язку розібранням виробничого устаткування та розграбуванням заводського музею найближчим часом існує ймовірність втрати свідчень про певний історико-культурний феномен краю. Необхідно також знайти матеріальне підтвердження згаданому в літературі факту випуску малої пластики підприємством у 1970-ті роки. Її пошук та дослідження триває. Сподіваємося на подальші знахідки та відкриття.

Примітки:

1 – після подій 2014 року, що призвели до бойових дій у районі Дружківки заводський музей було спустошено. Деякі експонати з'явилися на ринку у відкритому продажі.

2 – Користуючись нагодою, хочу висловити подяку колекціонерам О. Кочу, М. Лістровій, В. Литвиненку за фотоматеріали та можливість ознайомитися з їх колекціями.

3 – Ковальчук Василь Єфремович (нар. 1930 р.) – фарфорист. Навчався у Ворошиловградському (нині – Луганськ) художньому училищі (1946 – 1951), скульптурно-керамічне відділення, а також – Академії мистецтв Латвійської РСР (1951 – 1957), відділення кераміки на факультеті скульптури, по закінченні якого працював на Баранівському ФЗ (1957 – 1964), потім – головним художником на Бориславському ФЗ (1964 – 1971). З 1971 – по 1990 роки – на Дружківському ФЗ, де теж обіймав посаду головного художника, створював чайні, кавові сервізи, декоративні вази, займався розписом солями.

4 – Федяєв Сергій Олександрович (02.06.1935, с. Ільїнськ, південь Архангельського краю – помер у Дружківці) – художник-фарфорист, скульптор. Член спілки художників СРСР (1971). Навчався у Вищому художньо-промислому училищі ім. В. І. Мухіної (1956 – 1961) на відділенні кераміки за спеціальністю «скульптура». По закінченню працював три роки на Хайтинському ФЗ. В 1963 році оженився та переїхав в Україну, де спочатку працював на Сумському ФЗ (вересень 1964 – червень 1965). Потім повернувся в Росію, в Челябінську обл. на Південно-Уральський ФЗ (працював у 1965 – 1971 роках). З 09.07. 1971 року працював на Дружківському ФЗ до серпня 1998 року, коли художника було звільнено у зв'язку із скороченням штату заводу.

5 – Василенко Ніна Іванівна (24.09.1944, с. Нововікторівка, Піщанобридського р-ну, Кіровоградської обл.) – художник-фарфорист, скульптор. Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України (1993). Закінчила Львівський інститут декоративно-прикладного мистецтва (1972, педагоги А. Бокотей, Е. Миско, З. Флінта). Працювала головним художником на ГФЗ (1972 – 1978); художником на ДФЗ (1978 – 2003). Учасниця обласних, всеукраїнських, міжнародних виставок (з 1967). Персональна виставка – в Дружківці (1995). Автор декоративних тарелів, монументальних композицій на тему поезій Л. Українки. Роботи зберігалися у музеях Городницького та Дружківського ФЗ.

6 – Банніков Віктор Васильович (нар. 1958, Кіровська обл.) – художник-фарфорист. Закінчив Ленінградське вище художньо-промислове училище ім. В. І. Мухіної, отримав направлення на роботу на Дружківський ФЗ, де працював з 1988 по кінець 1990-х років. Працював живописцем по фарфору, обіймав посаду головного художника. Потім був головним художником у Краматорську на приватному фарфоровому підприємстві. 2001 року разом із дружиною виїхав в Іжевськ (Росія), де став викладачем в Удмуртському художньому університеті.

7 – Баннікова Катерина Іванівна (нар. 1957, с. Сояна, Архангельської обл.) – живописець, кераміст. Навчалася в Ярославському художньому училищі (1976 – 1980), працювала в художньо-виробничих майстернях м. Угліч. Потім навчалася в Ленінградському вищому художньо-промислому училищі ім. В. І. Мухіної (1983 – 1988), де познайомилася із майбутнім чоловіком і переїхала за ним у Дружківку. В 1994 – 2002 роках працювала у Дружківському художньому музеї. Учасниця художніх виставок з 1979 року. З 2002 року працює в Інституті мистецтв на кафедрі дизайну та малюнку в Удмуртському художньому університеті.

8 – Хайтинський фарфоровий завод (Росія, Іркутська обл., с. Мишелівка) засновано в 1869 році промисловцем І. Переваловим як «Переваловська фабрика». 1927 року увійшов у «Сібфарфортрест». 1954 року перейменований у Хайтинський ФЗ. Випускав скульптуру та скульптурний посуд, чайний, столовий посуд, вази. Після 2009 року про його діяльність відомостей немає.

9 – Південно-Уральський фарфоровий завод (Росія, Челябінська обл., м. Південноуральськ) засновано в 1963 році. Працював на привізній сировині з України. У розбудові його художньої частини приймали участь і художники з України, зокрема з Городницького ФЗ. Випускає столовий, чайний посуд, скульптуру, сувенірну продукцію.

Література

1. Дружковский фарфоровый завод имени 50-летия СССР. Каталог. – Донецк: Облполиграфиздат, 1988. – 33 с.: тон. илл.
2. Дружковский фарфоровый завод. Каталог изделий. – Донецк: Донеччина, 1992. – 79 с.: цв. илл.
3. Долиновская Т. Жизненный путь и некоторые аспекты творческого метода ведущего художника Дружковского фарфорового завода С. А. Федяева (к 75-летию со дня рождения мастера) [Текст] / Т. Долиновская // Музейный альманах. Наукові статті та матеріали. Донецький обласний художній музей. – Донецьк: ВД «Калміус», 2009. – С. 47 – 55.
4. Карпікова Л. О. Василенко Ніна Іванівна [Текст] / Л. О. Карпікова // Енциклопедія сучасної України. – К., 2005. – Т. 4. – С. 110.
5. Карпікова Л. О. Василенко Юрій Єрмолайович [Текст] / Л. О. Карпікова // Енциклопедія сучасної України. – К., 2005. – Т. 4. – С. 113.
6. Марки советского фарфора, фаянса и майолики. В 2-х тт. [Текст] / сост.: Насонова И. С., Насонов С. М., Гольский И. А., Дворкин Г. Л. – М., Издательство «Среди коллекционеров», 2009. – Т. 2. – 320 с.: ил.
7. ЦДАВО України, ф. 5187, оп. 1, спр. 56. – 4 с.
8. Павлуненко Л. Е. Керамическое сырье Украины [Текст] / Павлуненко Л. Е. // Строительные материалы и техногенная безопасность. – Симферополь, НАПКС, 2007. – вып. 22. – с. 40 – 43.
9. Ткаченко Л. М. Дружківський фарфоровий завод [Текст] / Л. М. Ткаченко // Енциклопедія сучасної України. – К., 2008. – Т. 8. – С. 442.
10. Школьна О.В. Фарфор-фаянс України ХХ ст.: інфраструктура галузі, промислова та економічна політика, організаційно-творчі процеси. Кн. 1. [Текст] / О. В. Школьна. – К.: Інтертехнологія, 2011. – 400 с.: іл.

References

1. Druzhkivka porcelain factory named by the 50th anniversary of the USSR. (1988). Donetsk: Oblpoligrafizdat [in Russian].
2. Druzhkivka porcelain factory. (1992). Donetsk: Donechchina [in Russian].
3. Dolinovskaya, T. (2009). The career and some aspects of Druzhkivka porcelain factory's lead artists – S. A. Fedyaev creative method (the 75th anniversary of the artist's birthday). Museum almanac. Scientific articles and materials. Donetsk Regional Museum of Art. (pp. 47 – 55). Donetsk: VD «Kalmius» [in Russian].
4. Karpikova, L.O. (2005). Vasilenko Nina Ivanivna. Modern Encyclopedia of Ukraine. (Volume 4). Kyiv [in Ukrainian].
5. Karpikova, L.O. (2005). Vasilenko Yuri Yermolayovych. Modern Encyclopedia of Ukraine. (Volume 4). Kyiv [in Ukrainian].
6. Nasonova, I.S., Nasonov S.M., Golskij I.A. & Dworkin G. L. (2009). Labels of soviet porcelain, faience and majolica. (Volume 2). Moscow: Publisher «Among Collectors» [in Russian].
7. Report on the core business of Druzhkivka porcelain factory. (1966). TSDAVOU (f. 5187). (inv. 1. f. 56) [in Russian].
8. Pavlunenko, L.E. (2007). Ceramic raw materials Ukraine. Construction materials and technological safety. NAPCS, 22, 40 – 43 [in Russian].
9. Tkachenko, L.M. (2008). Druzhkivka porcelain factory. Modern Encyclopedia of Ukraine. (Volume 8). Kyiv [in Ukrainian].
10. Shkolna, O.V. (2011). Porcelain-faience of Ukraine of XX century. (Volume 1). Kyiv: Intertehnologiya [in Ukrainian].